

**Rapport
över inventering av forn- och kulturlämningar
mellan Brännåker och Storbäck,
Dorotea kommun,
objekt 847_820.**

2009-09-23
Laila Eliasson

Inledning

Med anledning av fastighetsverkets planer på gallring inom objekt 847_820 mellan Brännåker och Storbäck i Dorotea kommun har Vilhelmina museum utfört en inventering av forn- och kulturhistoriska lämningar inom området. Den sammanlagda arealen uppgick till 24,41 ha.

Tekniska och administrativa uppgifter

Län: Västerbotten

Kommun: Dorotea

Ekonomiskt kartblad: 22F4j

Koordinater: X 7172609 Y 1497876

Undersökningsområdets storlek: 24,42 ha

Undersökningstyp: Frivillig inventering

Uppdragsgivare: Fastighetsverket

Tidpunkt för inventering: 2009-09-17

Inventerare: Laila Eliasson

Fotodokumentation: Laila Eliasson

Fältarbetstid: 8,0 timmar

Rapporttid: 3,0 timmar

Topografi och fornlämningsmiljö

Det inventerade området ligger ca 1 mil söder om Blaikfjället i bitvis väldigt kuperad terräng. Växtligheten domineras av blandskog med gran, tall och björk. Enstaka sälg förekommer samt fläckvis med enbuskar. Undersökningsområdet avgränsas av myrmark och ytor med glesare skog, företrädesvis lövskog. De närmast kända fornlämningarna ligger drygt 1 km söder om undersökningsområdet, nära Storbäck. Dessa utgörs av några boplatser och boplatsgropar (Raä 668, 670 och 700), en skärvstensförekomst där det även finns uppgifter om ett eventuellt fynd av en spets (Raä 146). På samma plats ska en husgrund ha registrerats. Dessutom finns några sentida lämningar registrerade i närheten av Storbäck och då i form av tjärdalar (Raä 682) och en sågverkslämning (Raä 680).

Undersökningsmetod och undersökningsresultat

Området inventerades okulärt och den kulturhistoriska lämning som påträffades inmättes med GPS, beskrevs på plats och fotograferades. Den lämning som kunde noteras i fält var:

Rest av timmerbyggnad: Rektangulär, 9 x 4,5 meter, nord- sydlig riktning.

Ligger i västsluttning ca 10 meter öster om myr. Koordinat: X 7172534,

Y 1497813. I backen på den östra sidan om byggnaden växer idag gles tallskog. Högstubbar i området vittnar om avverkning här för länge sedan.

Fig. 1 Kojan fotograferad från NÖ och med myren i bakgrunden.

Fig. 2 Nordvästra hörnet på kojans.

Fig. 3. Nordvästra knuten.

Av byggnaden återstår idag några stockar av timmer. Som mest kan tre stockvarv urskiljas i det NV hörnet och där framgår det också att stugan är byggd av rundtimmer. Av nedfallna takbjälkar att döma har byggnaden bestått av två rum, ett större i norr och ett mindre i söder. I det södra rummet finns en mycket välavgränsad, rektangulär upphöjning, 1,5 x 1,0 meter stor och 0,4 meter hög, nu bevuxen med mossa. Under mossan syntes rester av kol. Eftersom inga stenar efter någon murstock kunde noteras antas detta ha varit en eldpall. Då byggnaden är kraftig söndervittrad och dessutom bevuxen med många ungräd var det

svårt att urskilja var ingångarna varit men på den norra gaveln fanns en antydning till öppning.

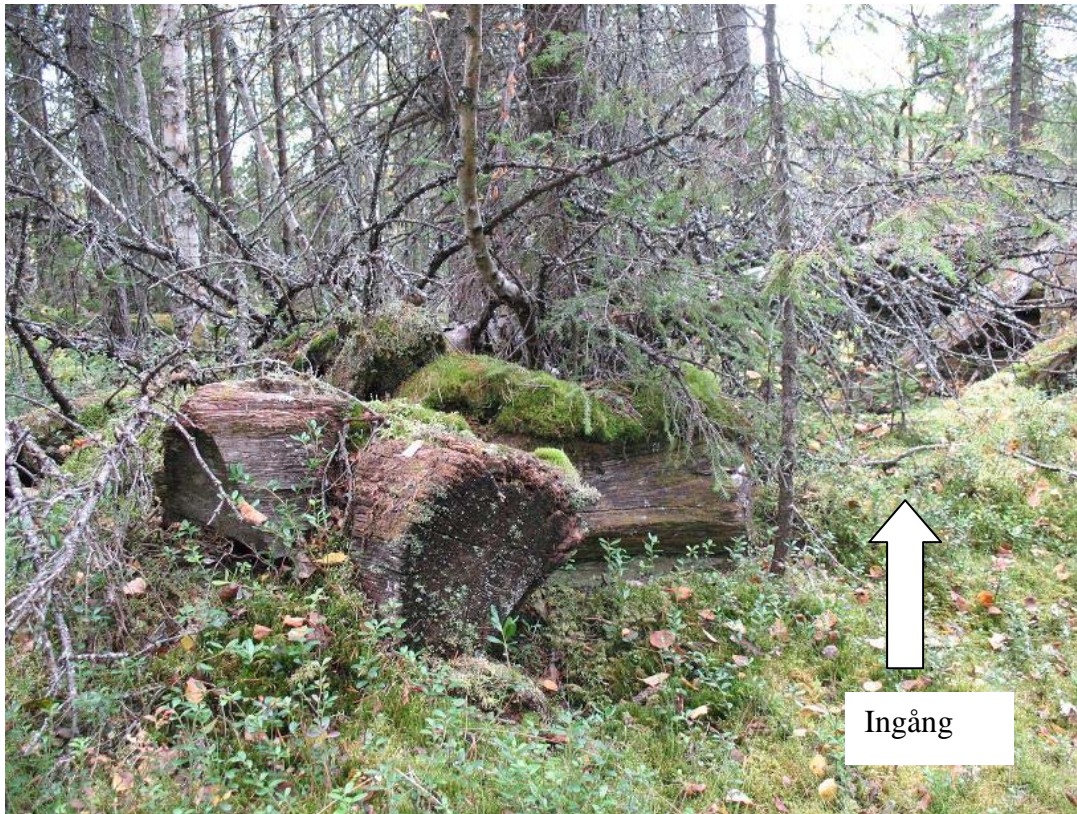

Fig. 4. Nordöstra knuten med ingångsöppning.

Eftersom byggnaden inte förefaller ha varit särskilt hög (få stockvarv), den varit försedd med ett mindre och ett större rum varav det mindre haft eldstad, kan man tänka sig att detta varit en koja som utnyttjats vid skogsarbete för länge sedan. I sådana var det vanligt med eldpallar och ibland har man även haft ett stall i samma byggnad. Troligtvis är detta fallet med den nu registrerade byggnaden där arbetarna bodde i den södra delen med eldstad, medan stallet var inrymt i den norra änden.

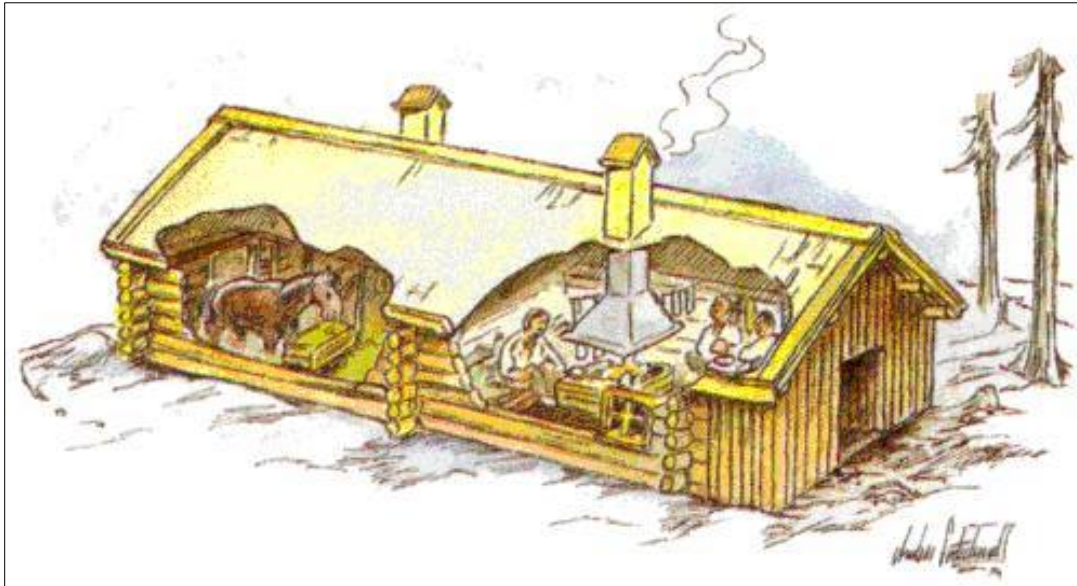

Fig. 5. Skogshuggarkoja

Fig. 6 Nedfallen takås tvärs över byggnaden, foto från väster.

I dag är byggnaden bevuxen med ca 20 ungranar, 2 större granar och 8 ungbjörkar.

Fig. 7. Sydöstra hörnet med troligtvis en eldpall i mitten på bilden, se pil.

Cirka 1,5 meter öster om byggnaden fanns en grop som var 1,5 x 0,5 meter stor och 0,5 meter djup. Funktionen är okänd.

Fig. 8. Grop strax öster om byggnaden.

Karta

Nedanstående karta visar vart timmerbyggnaden påträffades, ca 1,5 km ovanför vägkorsningen Storbäck/Högland. Den bäck som kan ses på bilden är Gitsån.

Fig. 9. Karta över området i skala 1:10 000 med byggnaden markerad med pil och en blå prick. Ekonomiskt kartblad: 22f4j.

Muntliga och skriftliga källor

Flera personer i närliggande by Storbäck har tillfrågats om de känner till något om den funna timmerbyggnaden men ingen av dem visste ens om att den fanns. Inte heller kunde de lämna någon upplysning om vart man möjligtvis ska kunna få fram mera information. Via biblioteket i Dorotea fick jag tag i en bok som tillkommit genom studiecirkel i hembygdshistoria i Vuxenskolans regi. Boken heter *Byalaget – Berättelsen om byarna Långsele – Högland med omnejd i Dorotea socken*. Här kan man bland annat läsa följande om boendeförhållandena för skogsarbetare i gamla tider ”De första skogskojorna voro primitiva byggnader. De uppfördes av timmer – ofta obarkat – och eldstaden utgjordes av en timrad fyrkant, fylld med jord, i mitten av kojans. Detta var platsen för såväl matlagning som torkning av kläder. Britsarna byggdes av klivna trädstammar

och madrasser förekom sällan. Som ersättning för dessa fungerade granris utmärkt, särskilt om det kompletterades med ett renskinn. Ett hörn av kojan avdelades för hästen som delade bostad med arbetarna”. Vidare kan man läsa i boken att ”Det blev så småningom förbjudet att ha hästen i samma rum som arbetarna, men det blev inte så mycket bättre för det. Kojan timrades litet större och fick en mellanvägg, så att hästen fick ett eget rum. Även det byggnadssättet förbjöds efter några år, och då fick man lov att timra en särskild byggnad för hästen”. På Torvsjö skogsmuseums hemsida anges att det var i 1920 års skogshärbärageslag som arbetare och hästar förbjöds att bo i samma rum.

Slutsats

Utifrån de rester som finns kvar av den registrerade byggnaden och dess placering i terrängen har den tolkats som en gammal skogshuggarkoja med en bostad i södra delen och ett stall i den norra. Detta stämmer också väl överens med de skriftliga berättelser som jag tagit del av kring skogsarbetarnas levnadsförhållanden i äldre tider. Från 1920 skall det ha varit förbjudet för arbetarna att dela rum med hästen men frågan är om bruket att bygga skiljevägg mellan bostad och stall kan ha förekommit före 1920? Några närmare studier kring detta har inte kunnat göras i samband med denna inventering. Med andra ord är svårt att avgöra när byggnaden kan ha uppförts.